

Posudek na disertační práci *Sebevražda jako hledání života* Mgr.
Stanislava Žáka, 1. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze,
2010

Mgr. Stanislav Žák si ve své disertační práci *Sebevražda jako hledání života* zvolil velmi ambiciózní a náročné téma, které sám v úvodu charakterizuje stále kladenými otázkami dotýkajícími se samotných základů naší existence: „*Život chápeme jako něco jednoznačně pozitivního, co by se mělo chránit, ale proč? Smrt je pro nás zmar a bida lidské existence, o které by se nemělo ve slušné společnosti vůbec mluvit, ale proč? Má život vůbec nějaký smysl? A má-li ho, musí mít přece smysl i smrt. Jaký? Je vůbec možné smysl života pochopit bez pochopení smyslu smrti? Domnívám se, že nikoliv*“ (str. 3). Při takto formulovaných úvodních větách se může čtenář obávat, zda zde nedošlo k překročení žánru od vědeckého textu směrem k sice kvalitní a inspirativní, ale nicméně neodborné filozofující esěji. Mgr. Stanislav Žák však navzdory občasnému a nijak neskrývanému neortodoxnímu vzdoru vůči scientistickému paradigmatu svým vymezením a uchopením látky obdobné obavy přesvědčivě rozptyluje.

Fundamentální otázku jak vysvětlit skutečnost, že i u osob „*prokazatelně zdravých, duševně normálních, bez jakýchkoliv psychických poruch, bez sociálních stresů*“ dochází k sebevražednému chování, se Mgr. Stanislav Žák snaží vysvětlit impozantním interdisciplinárním záběrem, exkurzí do řady hraničních disciplín a v diachronní i synchronní perspektivě. Po stručné etnograficko-historické kapitole (str. 6-10) se autor věnuje iniciačním rituálům (zde citelně schází odkazy na Victora Turnera a jeho pokračovatele, což by posunulo těžiště citovaných pramenů a příslušné terminologie alespoň do druhé poloviny dvacátého století). Rozhodně by neuškodil větší kritický odstup od některých starších badatelů (Arnold van Gennep, Mircea Eliade), kteří jakožto průkopníci nových paradigmatů a intelektuálních přístupů aplikovali občas násilně a anachronicky zjištění učiněná u méně komplexních „*přírodních národů*“ na velká historická monoteistická náboženství.

V kapitole nazvané *Transkulturální rozdíly v chápání a posuzování smyslu smrti* autor poskytuje přehled „*sumersko-akkadské kultury*“, „*starověkého Egypta*“, „*zoroastrismu*“, „*judaismu*“, „*křesťanství*“, „*islámu*“, „*náboženství staré Indie – védské a povědské období*“, „*bráhmanismu a hinduismu*“, „*buddhismu*“, „*keltské kultury*“ a „*řeckých náboženských a filosofických názorů*“. Nedostatkem výše zmíněné pasáže je relativně nízká informační

hodnota textu nepřekračující občas úroveň populární literatury, absence skutečné komparace a alespoň náznaku analýzy genetických, areálních či strukturálních shod mezi výše zmíněnými kulturními okruhy a závislost (v oboru, ve kterém existuje obrovské množství dostupných zdrojů) na několika pramenech (mezi nimiž dominují syntetické, cenné, ale místy již obstarožní Eliadeho *Dějiny náboženského myšlení*, 1996).

Po tomto nepřiliš přesvědčivém výkladu Mgr. Stanislav Žák přistoupil k intelektuálně náročnější kapitole věnované „*Názorům řeckých a římských filosofů na smrt a sebevraždu*“ (str. 30), do níž byl zařazen postupně Sokrates, Platón, Aristoteles, stoikové a Aurelius Augustinus. I v této části je škoda, že autor nezačlenil do svého přehledu více primárních i sekundárních zdrojů (chybí například cizojazyčné tituly, což je u dizertační práce nezanedbatelný nedostatek).

Na uvedenou kapitolu navazují *Názory moderních filosofů na smrt a sebevraždu* (str. 55), mezi kterými Mgr. Stanislav Žák uvádí Arthura Schopenhauera, Sörena Kierkegaarda, Alberta Camuse, Gariela Marcela, Jeana-Paula Sartra, Karla Jasperse, Émila Durkheima, T.G. Masaryka a Jana Payna. V komentáři k dílu posledního ze zmíněných myslitelů si autor již připravil teoretickou půdu k přechodu do problematiky současných lékařských věd, respektive psychiatrie (*Příčiny suicidálního jednání v dílech současných odborníků, Psychiatrické zdůvodnění příčin sebevražedného jednání*), do níž neváhá zařadit i zakladatele „transpersonální psychologie“ Stanislava Grofa. Následuje kapitola nazvaná *Psychologické prožitky blízkosti smrti a jejich vliv na suicidální jednání*, v níž se dostáváme dokonce až ke kontroverzním tezím Raymonda Moodyho (str. 118).

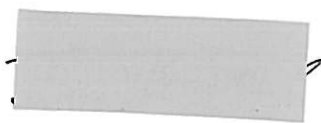
Autorovy vlastní názory jsou explicitněji tlumočeny v kapitolách pojmenovaných *Co je svoboda, Krize poznání, Etika člověka, její kořeny, Hledání svobody, Definice pojmu život, Definice pojmu smrt, Chápeme-li život jako dar, jak chápeme smrt?, Existenciální krize – naděje sebepochopení, Smysl života v utrpení a Smysl utrpení a smrti* spojující některá tradiční heideggerovská témata s podněty přicházející například od Capry a nabývající opět občas spíše esejistické formy (viz například komentář k dalajlámově výroku, který mi sice připadá takto vytržen z kontextu beznadějně banální, který ale autor shledává „*nesmírně vypovídající a pravdivý*“, str. 147). Mgr. Stanislav Žák se hlásí ke kritice metodologického redukcionismu moderní vědy, která má podle jeho názoru závažné důsledky pro lidskou existenci včetně sebevražedného chování. Imputace Eliadových myšlenek z klasické eseje *Mýtus o věčném návratu* na uvedené otázky mi připadá poněkud násilná.

Více faktograficky zaměřeného výkladu se dočkáme až v kapitole *Definice pojmu sebevražda* (str. 152), zatímco v kapitole *Sebevražda jako existenciální seberealizace* (str. 156, je

poněkud nezvyklé, že ústřední pojem své práce Mgr. Stanislav Žák vymežil prakticky až v samotném závěru) autor v souladu se svými předchozími vývody a tezemi označil za „*jádro zásadního existenciálního a hodnotového problému současného západního světa život v těle jako jedinou nezpochybnitelnou a tedy nejvyšší hodnotu života*“ (str. 157). Tento postoj pak údajně ústí do odmítnutí pozitivní hodnoty nemoci i smrti (str. 157), což je teze, kterou autor společně s dalšími stanovisky shrnuje v *Resumé* (str. 168).

Patrným kladem předložené disertační práce *Sebevražda jako hledání života* Mgr. Stanislava Žáka je důsledná snaha prokázat svoji ústřední tezi projevující se v logické, konzistentní a přesvědčivé podobě a navazující na specifický proud polemického západního myšlení revoltujícího vůči podobě západní modernity (Heidegger, Eliade, Grof apod.). V tomto smyslu je disertační práce dokladem samostatného a tvůrčího intelektuálního výkonu. Slabinou je absence rozsáhlejšího poznámkového aparátu a cizojazyčné literatury, užívání popularizačních zdrojů a schematičnost některých přehledových religionistických, historických a etnografických kapitol. Po formální stránce studie vyhovuje nárokům kladeným na dizertační práci.

Navzdory dílčím kritickým připomínkám a poznámkám jsem přesvědčen, že disertační práce *Sebevražda jako hledání života* Mgr. Stanislava Žáka představuje přijatelný podklad pro závěrečné řízení a obhajobu v rámci doktorského studia na 1. Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

23. 4. 2010

Prof. RNDr. Ivo Budil, Ph.D., DSc.

Katedra antropologických a historických věd FF ZČU